

při čemž ani nečiní rozdílu, měl-li posléze služného 3000 K nebo 10.000 K. Leč i při posledním služném 10.000 K vypadlo by výslužné jeho nižší než 1520 K, býval-li by na př. v V. třídě 10 a nikoliv jen 3 roky a o tolik zase méně v VI. Jen tím způsobem bylo možno splniti požadavek, aby premie soukromoúřednického pojištění nevystoupila nad průměrnou výši 10 proc. Vládní výpočty dospěly k pevné premii 16 proc. na 100 K důchodu starobního; mělo-li se vystačiti s 10 proc., bylo nutno stlačiti důchod na 66·5 K a předpokládáme-li trvalé setrvání pojištěného v téže třídě důchodové, vypadne starobní důchod po 480 měsících příspěvkových opravdu sumou 66·5 proc. středního důchodu příslušné třídy, jak jej vládní výpočty zjistily, anebo ve výši 75 proc. nižší důchodové hranice příslušné důchodové třídy. Našemu rakouskému početnímu základu asi tak odpovídá v německé osnově čistá premie 11·95 proc. Pak by však výhody zvláštního pensijního pojištění trochu pobledly vzhledem k tomu, že většina dotčených osob již jest účastna dělnického invalidního a starobního. Jen jedna úleva jest myslitelná. Protože by premie 19·01 proc. zabezpečila totožnost pensijní soustavy soukromoúřednické s veřejnouúřednickou, avšak s druhé strany se trvá na říšském příspěvku, jehož bez toho již dosud všickni byli účastni, kteří jsou podrobeni zákonu o pojišťování invalidním a starobním, mohla by se o část tomu příplatku přiměřenou premie zmírnit, ovšem zároveň i důchodový nárok, pokud by se na premii zakládal, takže by teprve s říšským příplatkem žádané výměry dosahoval. U nás vzhledem ke skrovnější míře premie i nároků z ní plynoucích nevedlo by slíbené povolení státních příspěvků ke snížení premií, nýbrž znamenalo by zlepšení nároků na premii nezávislé, nároků, jež nedaly se stupňovati, mělo-li se vystačiti s desetiprocentní premií. Bez toho uskrovnění nebylo by se zákona ani dosáhlo.

Zákonné předpisy o posloupnosti dědické na statcích střední velikosti.

Napsal Dr. Karel Viškovský.

Sněm království Českého usnesl se ve skončeném loni zasedání na osnově zákona, kterou zavádějí se zvláštní předpisy o dělení dědictví při rolnických usedlostech střední velikosti. Usnesením

tímto navázal teprve nyní sněm na zákonodárnou akci říšské rady z let osmdesátých, z níž vyšel známý rámcový zákon říšský v téže záležitosti (ze dne 1. dubna 1889, č. 52. ř. z.), o jehož provedení zákonem zemským v Čechách právě běží.

Abychom ocenili tuto zákonodárnou akci, bude nutno stopovati zákonodárnou úpravu dědických poměrů na statcích selských alespoň od počátku století devatenáctého.

Když r. 1812 vstoupil v platnost v Rakousku všeobecný občanský zákoník, nedotkl se valně poměrů dědických na statcích selských. Zákoníkem tímto zachovány totiž v platnosti dosavadní předpisy o poměru poddanském a s nimi i předpisy o zákonné posloupnosti pro statky selské (§§ 761. a 1146. obč. z.).

Právo pořizovati na případ smrti přináleželo před tím a nadále i po zavedení občanského zákona pouze majitelům jedné části statků selských, tak zv. statků zakoupených, kdežto majitelům statků poddaných právo toto nepříslušelo, nýbrž platila pro ně vždy zákonná posloupnost dědická.*)

Pouze co do práva pořizovacího statků prve uvedených (zakoupených) zavedl občanský zákon změnu v ten způsob, že právo pořizovací mělo na příště řídit se dle zákona občanského.

Pokud běží o zákonnou posloupnost dědickou, zůstaly nadále v platnosti předpisy až dosud v této příčině platné, t. j. v království Českém patent ze dne 26. června 1791**), na Moravě a ve Slezsku dvorní dekret ze dne 16. prosince 1790. Dle toho platily v podstatě pro dědickou posloupnost ve statky selské tyto zásady:

Statek selský přejíti má v celistvosti na dědice jediného. Při posloupnosti zákonné má na převzetí statku bližší nárok syn před dcerou, z více synů, resp. není-li jich, z více dcer povolává se nejstarší. Pozůstalý manžel, byl-li spoluvlastníkem statku, mohl převést na se uprázdněný díl statku. Přejatel statku vyplatí spoludědicům podíly vyměřené dle ceny statku, která stanoví se dohodou spoludědiců nebo přiměřeným odhadem.

V poměrech těchto nastala změna zákonem ze dne 27. června 1868, č. 79. ř. z., jenž stanovil, že v zemích, kde zákonem zem-

*) Statky zakoupené byly ony, které vznikly na půdě vrchnostenské na základě smlouvy zřízené mezi vrchností a osadníkem. Statky poddanské byly ony, které vznikly z původních rodinných statků, jež postupem doby upadly v poměr poddanský od vrchnosti. Jakkoliv statky tyto vznikly ze svobodného původně selského majetku, byla odvislost jejich od vrchnosti později větší než u takových statků zakoupených.

**) Viz sbírku zákonů Roth-Blažek sv. 3., str. 124.

ským zrušena budou omezení dělitelnosti, pominou též zvláštní předpisy o dědické posloupnosti selské. Tyto zemské zákony vydány byly krátce na to v jednotlivých zemích rakouských (v Čechách zákon ze dne 20. prosince 1869 č. 152., na Moravě zákon z 24. září 1868, č. 25., ve Slezsku zákon z 16. října 1868, č. 21.) a tím uvedeny pro testamentární i zákonnou posloupnost ve statky selské v platnost předpisy všeobecného občanského zákoníka.

Tak stalo se, že vstoupily pro selské statky v platnost předpisy dědické, kteréž dle původních zámyslů kodifikátorů občanského zákona pro poměry tyto nikdy míněny nebyly. Leč v óné době, kdy zrušením omezené dělitelnosti položen poslední kámen k zakončení vyvazení selského, nebylo nikde odvahy navrhnouti pro statky selské jiné dědické předpisy, než jaké platily pro občanstvo ostatní.

Zkušenost ukázala záhy, že recepce římskoprávních zásad dědického práva v občanském zákoníku kodifikovaného nesvědčí valně statkům selským. V praxi běželo tu hlavně o zásadu vyslovenou v § 732. obč. zák., která byla pro selské statky novum stanovíc, že „mezi více dětí rozdělí se dědictví rovnými podíly“. Ač dlužno míti na mysli, že majitele statků selských začasté předávají statek již za živa jednomu ze synů, vyhrazující sobě od přejatele statku výmink a ostatním dětem podíly v penězích, přec zbývá vydatná řada případů, kdy dochází k posloupnosti zákonné a kdy existence statku ohrožena jest uvedeným předpisem § 732. V případě tom nastávalo buď reální rozdělení statku, ve většině případů však statek sice nerozdělen, ale odevzdán dědici v ceně odhadnuté dle stoupající prodejní ceny pozemkové a bez přiměřeného zřetele na skutečnou hodnotu výnosovou. Dle toho vyměřeny bývaly poměrně vysoké podíly spoludědické, jež zpravidla jako hypoteční břemeno zatěžovaly hodnotu statku a postupně ohrožovaly hospodářskou existenci přejatele statku. Tak nové právo dědické, jakkoli v zásadě své formálně spravedlivější než právo dřívější, zejména vůči spoludědicům přejatele statku, stalo se v praxi nebezpečným právě pro přejatele a postupně ohrožovalo spolu s jinými příčinami celistvost statků selských a hospodářskou sílu stavu selského vůbec.

Zatím podobné účinky pocíťovány i mimo Čechy a Rakousko. V Německu již od let padesátých jevila se snaha po udržení celistvosti selských statků odvrácením nebezpečí, jež těmto hrozilo z dědičných převodů. Prvé snahy směřovaly ke zřizování t. zv.

dědičných statků (srv. bavorský zákon z r. 1855, hessensko-darmstadtský z r. 1858). Zřízení statků takových státi se mělo dobrovolným prohlášením vlastníka za souhlasu státní správy. Statek takový směl prodán býti jen v celku a přejíti směl vždy — ať při posloupnosti intestátní či testamentární — jen na jednoho dědice. Pokusy tyto, třeba vedly k vydání zákonů v některých zemích, zůstaly však na papíře, protože pro svou fakultativní povahu zůstaly nepoužity. V Předlitavsku na počátku let osmdesátých chystána vládou podobná akce a vypracována osnova zákona; upuštěno však od myšlenky této patrně vzhledem k neúspěchům jejím v zemích jmenovaných.

V jiných zemích Německa pokoušeno se o řešení otázky této jiným způsobem. Recipována stará instituce nápadnická z práva německého v ten způsob, že majitel statku není sice omezen právními jednáními mezi živými ani v právu pořizovacím, že však v případě posloupnosti intestátní nastupuje ve vlastnictví statku jediný z dědiců, který se spoludědici má se vypořádati. Při tom má se mu statek odhadnouti za přiměřenou hodnotu dle jeho výnosu vyměřenou (nikoli dle ceny prodejní).

Dle starších zákonů německých omezena byla instituce tato na statky, které zápisem do zvláštních rejstříků právu nápadnickému se podrobí (tak na př. zákon pro Oldenburk z r. 1872, Břemy z r. 1876), kdežto novější právo — když ani tento system fakultativní valně se neosvědčil — přešlo k závaznému zavádění nápadnického práva pro jistou kategorii statků (ponejvíce vlastních statků selských). Sem náleží z německých zákonů zákon pro Schaumburg-Lippe z r. 1870, Brunšvicko 1874, zákon pro rentové a osídlené statky v Prusku 1896, pro Westfalsko 1900. Zejména oba poslední zákony vybudovaly moderně instituci nápadnickou, zavedše vyplácení podílů spoludědických v umořovacích splátkách (rentách); v Prusku pak uvedena instituce nápadnická v souvislost s akcí úvěrní sloužící k tomu, aby přejateli co nejvíce se usnadnilo spláceti dědické podíly spoludědicům.*)

Uvedené starší zákony německé o závazném právu nápadnickém staly se vzorem i pro zákonodárství rakouské, které počátkem let osmdesátých vlivem tehdejší parlamentní většiny po-

*) Dle zákona pruského splácí přejatel podíly dědické v umořovacích splátkách s úmorem $1\frac{1}{2}$ procentním, jímž umoří se dluh ve 33 letech. Rentová banka přejímá — pokud jest tu dostatečná hypoteční jistota — výplatu podílů spoludědicům, jímž eskomptuje umořovací splátky a vyplácí ihned jejich kapitálovou hodnotu.

čalo se intensivněji zajímati o zákonodárství agrární. Z akce této vyšel uvedený říšský zákon ze dne 1. dubna 1889, č. 52. ř. z. Zákon ten zavádí všeobecně právo nápadnické pro rolnické statky střední velikosti, ponechávaje bližší provedení zákonům zemským. Splácení dědických podílů v rentách zákon rakouský dosud nezná. Zákon jde však v jednom směru dále než jiné zákony o právu nápadnickém, ježto zmocňuje zákonodárství zemské, aby obmezilo volnou dělitelnost statků střední velikosti neb vyloučilo resp. stížilo nabývání statků střední velikosti držiteli statků takových neb statků větších.

Zákon říšský z r. 1889 nenalezl v zákonodárstvích zemských právě nejnadšenějšího přijetí. Ač vláda vypracovala a předložila radě sněmů osnovu zemského zákona, uplynula řada let, než první sněm v Rakousku ujal se řešení této otázky. Byl to sněm tyrolský, který zákonem ze dne 12. června 1900, č. 47. upravil právní poměry na uzavřených selských dvorcích a při tom zavedl pro dvorce tyto právo nápadnické. Sněm tyrolský vyhnul se však formálně rámci říšs. zákona z r. 1889, ani se naň v zákoně svém neodvolav. Věcně však stojí zákon tyrolský, co se dědické posloupnosti týče, z velké části na hledisku zákona z r. 1889. Teprve zákon korutanský ze dne 16. září 1903, č. 33. a nyní osnova zákona českého postavily se i formálně na půdu zákona z r. 1889. V jiných zemích zákon ten zemskými zákony dosud zaveden nebyl. Úkolem zemského zákonodárství při kodifikaci této bylo zejména: definovati pojem statku střední velikosti a součástí statku, ustanoviti, koho povolati jest za přejatele statku z řady zákonných dědiců, určiti způsob odhadu statku, event. stanoviti výhodu pro přejatele ve způsobě srážky s odhadnuté ceny statku, upravit poměry pro případ spoluvlastnictví manželů a po případě vydati předpisy o omezení volné dělitelnosti statků střední velikosti právními akty mezi živými a o omezení slučování takových statků v jedněch rukou.

Osnova zákona českého upravila tyto otázky takto:

Za statek střední velikosti, pro nějž platí právo nápadnické, pokládá se hospodářství s obytným domem s čistým katastrálním výnosem nejméně 100 K a nejvýše 1500 K a rozlohou nejméně 5 ha. Vlastník statku takového není omezen nikterak v nakládání se statkem ani právními jednáními mezi živými ani na případ smrti. Nepořídil-li však o statku na případ smrti aneb ustanovil-li

za přejatele statku některou osobu, která jest zákonným dědicem, platí pro uspořádání pozůstalosti ustanovení tohoto zákona.

V případě tom statek střední velikosti přejde na jedinou osobu (přejímatele). Přejatel statku — ač neurčil-li jej zůstavitel sám posledním porúzením — ustanovuje se dle práva a pořadí zákonné posloupnosti dědické občansk. zákonem předepsané. Zákon nemění tedy (mimo případ spoluvlastnictví manželů, o němž bude níže řeč) zákonné posloupnosti dědické, nýbrž určuje jen, kdo ze zákonem povolaných dědiců bude přejímatelem statku.

Povoláno-li k dědictví více dědiců a neshodnou-li se o převzetí statku, pak přísluší mezi potomky zůstavitelovými přednost potomkům mužského pohlaví před potomky ženskými, z více potomků téhož pohlaví a stupně má přednost starší před mladším. Při stejném stáří rozhoduje los. Není-li tu potomků zůstavitelových, povolává se pozůstalý manžel. (V případech, kdy zákonem povolán jest dědic jiný, nemá právo nápadnické platnosti.)

Na statky, které jsou ve spoluvlastnictví, se právo nápadnické zpravidla nevztahuje. Jsou-li však spoluvlastníky manželé, povolává se za přejímatele statku pozůstalý manžel, není-li tu dětí. Jsou-li tu děti, může výjimečně soud povolati pozůstalého manžela za přejímatele uprázdněné poloviny statku, běží-li o obtížné poměry hospodářské, zejména při značné zadluženosti statku.*) Vdova ve věku, v němž opětne provdání její jest pravděpodobno, nemá býti ustanovena přejatelkou, jsou-li tu děti.

Jisté osoby jsou z převzetí statku zákonem vyloučeny: jsou to osoby, jimž právo volného spravování majetku soudem bylo odňato, osoby pro tělesné neb duševní vady k správě statku neschopné, osoby marnotratné, nezvěstné a ti, kdož pro jiné povolání nemohou osobně na statku hospodařiti. Výjimečně může však dle uznání soudu i osoba vyloučená povolána býti za přejímatele, nejsou-li k dědictví povoláni než dědici vyloučení. Má-li již dědic za přejatele povolaný statek střední velikosti, ustanoví se přejátem ten, kdo nejbliže po něm jest povolán, ač-li osoba na předním místě povolaná nehodlá svůj statek postoupiti osobě po něm povolané za cenu, která dle zákona tohoto pro přejatele statku se odhadne. Je-li v pozůstalosti statků více, povolává se po řadě i více osob ku převzetí jednotlivých statků.

*) Případ tento značí změnu zákonné posloupnosti dědické, protože dle obč. zák. manžel vedle pozůstalých dítek má nárok jen na doživotní užívání podílu mu připadajícího, nikoli na vlastnictví.

Za účelem rozdělení dědictví stanoviti jest hodnotu statku a dle hodnoty této po srážce passiv vyměří se pak podíly ostatním spoludědicům. V určení ceny statku leží těžiště celého zákona. Zákon říšský stanoví v té příčině, že hodnota statku určí se dohodou stran; pro případ, že nedocílí se dohody, může zákonodárství zemské naříditi, že hodnota určuje se jistým násobkem čistého katastrálního výnosu aneb soudním odhadem. V případě odhadu soudního může pak zákonodárství zemské ustanoviti, že ve prospěch přejímatele statku srazí se s odhadnuté ceny statku jistá část, ne však více než třetina odhadnuté ceny. Původní osnova zemského zákona českého zemským výborem sněmu předložená přidržela se přesně zákona říšského, připouštějíc obě možnosti: odhad dle multipla katastrálního čistého výnosu (a to ve výši dvacetipětinásobné), k žádosti pak některé ze zúčastněných stran s výměrou touto nespokojených odhad soudní; v případě odhadu měla se pak sraziti s ceny jedna čtvrtina ve prospěch přejímatele.

Tyto způsoby zjištění hodnoty statku mají své stinné stránky: odhad dle katastrálního výnosu jest příliš šablonovitý a také srážka jedné čtvrtiny odhadní ceny mechanicky stanovena, než aby bylo lze touto cestou zvláštní poměry toho kterého případu vystihnouti. Pozůstalostní soudce byl by pak při tomto uspořádání takřka vyloučen z rozhodování ve vlastní věci, neboť jemu příslušelo by jen kontrolovati správnost výpočtu ceny dle katastrálního výnosu, resp. mechanicky určití srážku jedné čtvrtiny z ceny soudními znalci odhadnuté. A přec právě tu bylo by na místě, aby soudce, vystihna zvláštní hospodářské poměry v tom kterém případě, stanovil hodnotu statku, jak se zřetelem na zájem hospodářský i majetkové poměry účastníků jest přiměřena. Osnova zemského zákona, jak ji schválil právě sněm král. Českého, snaží se tomuto požadavku vyhověti tím, že odstraňuje alternativu stanovení hodnoty statku buď dle multipla katastrálního výnosu aneb dle soudního odhadu s třetinovou srážkou a na místě toho stanoví, že hodnotu statku — nedohodnou-li se o ní účastníci sami — určí soud po předsevzetí odhadu znalci, po výsledku představenstva obce a súčasněných dědiců a se zřetelem ke katastrálnímu výnosu dle svého nejlepšího uvážení tak, aby přejímatel mohl obstáti. Zákon určuje tu sic pomůcky odhadu (výslechy znalců, katastr. výnos), avšak ponechává konečné určení hodnoty resp. slevy pro přejímatele volnému uvážení soudce, aniž by předem

předpisoval pro každý případ určitou šablonu. Jako další výhodu pak stanoví zákon výslovně, že inventář statku nemá býti zvlášť odhadnut, nýbrž že dlužno jen bráti naň při odhadu přiměřený zřetel. Tím zdá se otázka tato rozřešena nejvýhodněji a se zřetelem na prospěch přejímatele i spoludědiců, kdežto návrhem původním byla by zpravidla postižena jedna zeúčastněných stran, jednou přejímatel, jednou spoludědici.

Podobným způsobem upravena byla věc i v Tyrolsku a Korutansku.

Kromě výhody, již se dostává přejímateli výhodnějším odhadem statku, poskytuje zákon přijateli ještě výhodu další tím, že podíly spoludědické vyplatiti může ve lhůtách. Zákon nejde tu však tak daleko, jako novější zákon pruský, jenž povoluje amortisaci vypočtenou na tři desetiletí, nýbrž připouští — nedohodnou-li se strany samy jinak — dle uznání soudu lhůtu nejvýše tří let ode dne pravoplatného odevzdání pozůstalosti.

Osnova zákona obsahuje ještě dva předpisy, na které v rámci zákona říšského nebylo pomýšleno.

Jeden z nich týče se případu, kdy spoludědici jsou sourozenci a že povolaný nápadník a všichni neb někteří z ostatních sourozenců hodlají odročiti převzetí statku nápadníkem na dobu pozdější, t. j. že chtějí na statku společně hospodařiti. Dle dřívější osnovy zemského zákona českého a dle znění zákona korutanského možnost tato jest vyloučena. Tyrolský zákon ustanovil však pro případ ten velmi vhodně, že dědické uspořádání ve smyslu nápadnického práva lze odložit a že statek odevzdá se zatím spoludědicům ve společné vlastnictví. Spoludědici, kteří by tomu odporovali, mohou býti odbyti svými podíly ihned, při čemž hodnota statku odhadne se tak, jakoby přejímatel nastupoval. Výhoda přejímatelská uplatní se tedy ve prospěch spoludědiců statek přejímajících. Jakmile však později nápadník za to požádá, nastane rozdělení dědictví tak, jakoby nápad dědický teprve nastal.

Druhé nové ustanovení týče se omezení přejímatele co do případu prodeje neb rozparcelování statku. V příčině té zákon říšský nezná nijakých omezení. Oproti tomu s několika stran (zejména zemědělskou radou) poukazováno bylo k tomu, že jest nesprávné, aby přejímatel statku, získav na účet ostatních spoludědiců výhodu levnějším oceněním statku a povolením lhůt platebních, směl po uskutečnění nápadu statek libovolně prodati neb rozparcelo-

vati. Obdržel přejímatel výhodu onu jen k tomu cíli, aby statek vůbec, zejména pak i v rodině své v celistvosti udržel.

Osnova sněmem přijatá ustanovuje proto, že přejímatel statku, prodá-li neb rozparceluje-li do 10 let od nápadu dědického statek, jest povinen vrátiti spoludědicům ono plus, oč za prodaný statek neb jeho součástky více vytěžil nad hodnotu v pozůstalostním řízení odhadnutou.*) Tím zasáhla osnova jistým omezením i do právních dispozic mezi živými co do statků střední velikosti.

Kromě tohoto opatření vyhrazeno jest spoludědicům předkupní právo k statku a k jeho podstatným součástem.

Takový jest v podstatě obsah osnovy zemského zákona. Připomenuto budiž, že předpisů o omezení dělitelnosti statků právními akty mezi živými zemský sněm nevydal, ponechávaje úpravu otázky této akci zvláštní. Tím však otázka dědické posloupnosti nemá býti již vyčerpána.

K akci zákonodárné má býti připojena akce úvěrová, která má sloužiti k tomu, aby se přejímateli statku usnadnila výplata podílů spoludědických. Přejímateli statku — jak bylo již uvedeno — může býti sice povolena lhůta k výplatě podílů, ale pak nastane povinnost platiti hotově aneb přistoupí se k hypotečnímu jich zajištění na statku. Aby se usnadnila výplata podílů dědických, má se státi opatření, by některý z veřejných ústavů úvěrních podíly dědické spoludědicům hotově vyplatil, kdežto přejímatel statku splácel by úvěrnímu ústavu obnos vyplacených podílů umořovacími splátkami po řadu let, takže by trvalému hypotečnímu zatížení statku dědickými podíly se zabránilo. Návrh věci této se týkající připojen byl ku zprávě sněmovní a bude nyní úkolem zemského výboru, aby o této otázce s Hypoteční bankou král. Českého vyjednával.

Akcí touto sněm splácí zemědělstvu dávný dluh a zahajuje tím bohdá řadu zákonodárných prací, jež právě v Čechách značně byly pozdrženy (srv. na př. otázku scelování) a pro něž právě otázka posloupnosti dědické, znamenajíc první krok k udržení celistvosti statků, jest takřka jich klíčem a východiskem. Není pochyby, že v otázce posloupnosti dědické mohlo zákonodárství zemské učiniti kroky rozhodnější a vydati předpisy modernější; než budiž tu omluvou, že zemskému zákonodárství stál tu v cestě rámcový zákon říšský, jenž sněmovní akci v různých směrech omezil, jednak že

*) Podobné ustanovení obsahuje též zákon tyrolský, avšak jen na dobu 6 let a jen pro případ prodeje, neboť parcelace uzavřených dvorů jest tam zvláštním předpisem vyloučena.

vydání rozhodnějších předpisů bylo tím více znesnadněno, čím déle předpisy občanského zákona o posloupnosti dědické pro statky selské byly v platnosti a tím se i vžily. Přes to jest i osnova sněmem schválená rozhodným krokem k odstranění jedné ze závažných příčin tříštění a zadlužování selských statků.

Havlíček jako hospodář.

Napsal Dr. Em. Chalupný.

A. Havlíčkův soukromý život.

Havlíček houževnatě hospodařil už jako student. Šetřil tak, že dle Gablerova svědectví*) bylo mu líto i koupit si housku, a koupil-li si ji kamarád, káral ho za to. Tato šetrnost, zděděná po otci obchodníkovi,**) nebyla však lakotou: Havlíček, jako nejeden jeho vrstevník, šetřil na stravě a oděvu, aby si mohl nakoupit českých knih. Ani ideologické literární obrození národní by nebylo bývalo mohlo existovat bez této obětavosti hmotné.

Spojené ctnosti hospodářské i mravné, spořivosti i obětavosti, Havlíčkovi zůstalo v povaze navždy. »Ačkoli na peníze tuze nedržím, přece je nerad vyhazuju na hlouposti,« píše bratru Františkovi z Brixenu (14. prosince 1852), a stejně jako o svých výdajích, praví o svých příjmech z doby redakční: »Peníze se mi hrnuly, ačkoli neb snad právě proto, že jsem o ně nikdy hlavně nedbal« (témuž 13. října 1854).

Jeho vydavatelské tendence nebyly tedy v první řadě výdělečné, ale přes to podniky své vedl výborně a výnosně. Neskrblil honorářem, ale uměl spořit na jiných výdajích, na př. portu, a v směru tom byl velice dbalý; dával administraci Národních Novin i písemné pokyny za své nepřítomnosti. Za »hlavní věc« pokládal »ve všem železný pořádek zavést, čímž se mnoho času ušetří a jistoty nabude« (dopis bratru Františkovi 23. června 1854).

Havlíčková povaha v ohledu hospodářském se tedy vyznačovala známou vlastností venkovského lidu českého: více spořivosti než podnikavosti — znakem v jádře konservativním, s českou národní povahou podstatně nesouvislým, ale pochodícím z převážně

*) Osvěta 1896, str. 958.

**) Dle opisu inventáře, zachovaného v Havlíčkově rukopisné pozůstalosti v museu král. Českého, jmění po otci jeho Matěji činilo 4650 zl.